

کنفرانس بین‌المللی «آسیای مرکزی در قرن ۲۱: همکاری، مشارکت و گفت‌وگو»

کنفرانس بین‌المللی اختصاص داده شده به امنیت منطقه آسیای مرکزی تحت عنوان «آسیای مرکزی در قرن ۲۱: همکاری، مشارکت و گفت‌وگو» طی سه روز در تاشکند برگزار گردید. کنفرانس مزبور توسط انستیتوی مطالعات استراتژیک و منطقه‌ای نهاد ریاست جمهوری ازبکستان، بنیاد فریدریخ ایبرت و بخش برقراری روابط و اطلاعات ناتو تشکیل و در آن بیش از ۱۵۰ نفر کارشناس و تحلیلگران از ۲۰ کشور جهان از جمله آمریکا، ژاپن، انگلستان، آلمان، فرانسه، کانادا، ترکیه، روسیه، چین، هند، پاکستان، ایران، افغانستان و جمهوری‌های آسیای مرکزی شرکت داشتند. محققین و کارشناسان سیاسی در سخنرانی‌ها و بحث‌های خود مسایل مهم مربوط به امنیت منطقه آسیای مرکزی، روابط بین این جمهوری‌ها، وضع مرزها، همگرایی منطقه‌ای، نقش سازمانهای منطقه‌ای (اکو، شانگهای) و نتایج اجلاس سالانه بانک ترمیم و توسعه اروپا را مورد مطالعه قرار دادند. مسایل منطقه از قبیل رشد نهضت‌های افراطی دینی در منطقه و مسایل اجتماعی - اقتصادی و ارتقای سطح رشوه‌خواری دولتی در دول آسیای مرکزی که باعث ایجاد ناهنجاری در وضع امنیت خواهد بود مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفتند. موضوع افزایش ترانزیت مواد مخدر از آسیای مرکزی که در نتیجه احتمال افزایش آمار معتادین در این منطقه می‌رود نیز به بحث گذاشته شد. در کنفرانس، یک‌بار دیگر نگرانی از احتمال تبدیل منطقه به میدان برخورد و تقاطع منافع ژئوپلیتیک تأکید شد. اکثریت آرای شرکت‌کنندگان بر این نکته تأکید داشت که کشورهای منطقه باید برای کسب و حفظ امنیت بر همکاری بایکدیگر،

کشورهای منطقه و با جامعه بین‌المللی تکیه کنند. در مراسم افتتاح این کنفرانس، روشن عالم‌اف رئیس انستیتوی مطالعات استراتژیک ازبکستان، وینفریداشنایدر دترس رئیس مرکز هماهنگ‌کننده بنیاد فریدریخ ایبرت آلمان در کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی و خانم مونیک توفیلی پیر رئیس بخش برقراری روابط سازمان ناتو سخنرانی کردند.

نقطه نظرات نمایندگان شرکت‌کننده از ازبکستان

در بخش افتتاحیه کنفرانس مزبور آقای روشن عالم‌اف، رئیس انستیتو مطالعات استراتژیک و منطقه‌ای ازبکستان هدف کنفرانس را بررسی راههای همکاری و مشارکت جهت نیل به هدف ثبات و امنیت در آسیای مرکزی برشمرد و اظهار امیدواری کرد که این کنفرانس و کنفرانسهای مشابه بتوانند در این راستا مؤثر واقع شوند.

ولادیمیر ناراف معاون وزیر امور خارجه ازبکستان خطاب به شرکت‌کنندگان کنفرانس گفت که ازبکستان سیاست همگرایی با جامعه بین‌المللی را انجام می‌دهد و در این راستا ابتکاراتی که فرصت حل مسایل امنیت و ثبات منطقه آسیای مرکزی را فراهم می‌سازد به کار می‌بندد. وی متذکر شد که در شرایط گذار کشورهای آسیای مرکزی به نظام دموکراتیک بازاری مشورتهای کارشناسان بین‌المللی و کمک جامعه بین‌المللی اهمیت زیادی دارد. ولادیمیر ناراف اظهار اطمینان کرد که این کنفرانس گامی جهت خلق سیستمی علمی و اقدامات عملی برای دست یافتن به ثبات در منطقه شود و تروریسم را که یکی از تهدیدات اصلی امنیت و در نتیجه توسعه اقتصادی منطقه می‌باشد از بین ببرد.

آقای ولادیمیر ناراف معاون اول وزارت امور خارجه ازبکستان مشارکت و همکاری را مؤثرترین راه برای کسب امنیت در منطقه دانست و اعلام کرد که ازبکستان همواره برای تثبیت امنیت منطقه با دیگر کشورهای منطقه و جهان همگام بوده است. وی از همگرایی کشورهای منطقه در حوزه‌های مختلف به عنوان بهترین راه مبارزه با تروریسم، قاچاق مواد مخدر، آلودگی محیط زیست نام برد. وی در خصوص همکاری ازبکستان با سازمانهای دول خارج از منطقه

آسیای مرکزی گفت که ازبکستان برای جلوگیری از دستیابی نیروهای تروریستی به تسلیحات اتمی، شیمیایی و میکروبی و اقدامات خرابکارانه با سازمان ناتو، آمریکا، سازمان ملل و سازمان همکاری و امنیت اروپا همکاری بسیار نزدیکی دارد. وی یادآور شد که آمریکا با شکست طالبان منطقه آسیای مرکزی را از یک بلای عظیم نجات داد و همکاری به موقع و خوب ازبکستان با آمریکا در این راستا بسیار برجسته و بارز بود. وی همکاری‌های ترانزیتی، احیای منابع تولید انرژی، اتحاد در مبارزه با بلایای طبیعی و محیط زیستی را از اهداف کشورهای آسیای مرکزی برشمرد و خواهان حمایت شرکت‌کنندگان در کنفرانس از این نوع همکاری‌ها شد.

دکتر فرهاد طالب اف از دانشگاه اقتصاد و دیپلماسی جهانی تاشکند طرحی شبیه طرح «مارشال» را که بعد از جنگ جهانی دوم در اروپا اجرا شد برای منطقه آسیای مرکزی پیشنهاد کرد که از جنبه‌های عملی و حتی نظری مورد انتقاد شدید نمایندگان شرکت‌کننده از کشورهای غربی قرار گرفت. آنها معتقد بودند که قرابتی بین جمهوری‌های آسیای مرکزی و اروپای بعد از جنگ جهانی دوم وجود ندارد؛ لذا این خود کشورهای منطقه آسیای مرکزی هستند که باید برای رهایی از دام فقر و دیگر تهدیدات موجود منطقه در وهله اول بپا خاسته و تلاش کنند. می‌توان نقطه نظرات نمایندگان شرکت‌کننده از ازبکستان را به شرح ذیل بیان کرد:

- همکاری ازبکستان با آمریکا در مبارزه با تروریسم در افغانستان - طالبان - که منجر به تشکیل دولت موقت قانونی در این کشور شد نمونه بارزی از ضرورت همکاری با نیروهای بین‌المللی برای مبارزه با ناامنی در منطقه می‌باشد.

- امنیت در آسیای مرکزی بدون مشارکت و همکاری نیروهای بین‌المللی و منطقه‌ای امکان‌پذیر نیست.

- مشارکت نیروهای بین‌المللی در تضمین امنیت در آسیای مرکزی و رفع تهدیدات موجود عامل بسیار تعیین‌کننده در امنیت و ثبات این منطقه می‌باشد.

- استراتژی اتخاذ شده در ازبکستان یک استراتژی امنیتی است که همگرایی با جامعه جهانی و نافع شدن از تحولات و توسعه اقتصادی آن را جزء اهداف اصلی خود می‌داند.

نقطه نظرات نماینده قرقیزستان

آقای والنترین بوگاتیرف، رئیس مرکز مطالعات استراتژیک نهاد ریاست جمهوری قرقیزستان، تروریسم، مواد مخدر و فساد اداری در منطقه آسیای مرکزی را تهدیداتی برشمرد که ریشه در تقاضای خارجی و فقر داخلی این منطقه دارند؛ لذا ریشه کن کردن فقر با مشارکت و اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی در این منطقه می‌تواند زمینه‌ساز ثبات و امنیت برای مردم این منطقه باشد. نسخه‌ای شبیه نسخه عراق برای مبارزه با تروریسم و افراط‌گرایی در آسیای مرکزی اصلاً ممکن و معقول نیست. وی حرکت‌های افراطی و تروریستی مثل حزب‌التحریر را تهدیدی نه تنها برای منطقه بلکه برای جامعه جهانی خطرناک برشمرد. وی متذکر شد که نه تنها اسلام بلکه در موارد بسیار زیادی مسیحیت نیز مورد سوءاستفاده گروه‌های افراطی قرار گرفته می‌شود. در پایان، وی انبوه زباله‌های اتمی در تاجیکستان، قزاقستان و ازبکستان را عواملی بسیار خطرناک خواند که هر آن ممکن است یک فاجعه عظیم محیط زیستی را برای کشورهای منطقه و جهان ببار بیاورند و خواهان مشارکت همگانی برای رفع این تهدیدات شد.

نقطه نظرات هیأت آلمانی

آقای وینفرید اشنایدر، رئیس مرکز هماهنگ‌کننده بنیاد فریدریخ ایبرت آلمان در آسیای مرکزی و قفقاز معتقد است که امنیت این منطقه از جهان هدف اصلی شرکت‌کنندگان و برگزارکنندگان کنفرانس می‌باشد [هرچند وی در خصوص تعریف جغرافیایی منطقه آسیای مرکزی بعداز فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و دارا بودن هویت یکسان برای این منطقه را با شک و تردید همراه دانست].

آقای اشنایدر معتقد است که امنیت منطقه آسیای مرکزی از جانب تروریسم مورد تهدید واقعی قرار دارد. وی از تروریسم به عنوان یک حرکت غیر نظامی نام برد؛ لذا مبارزه با آن را با توسل به نیروی نظامی میسر ندانست. برای مثال از حضور نظامی روسیه در منطقه نام برد که قادر نبود از ظهور و فعالیت حرکت‌های تروریستی در بسیاری از نقاط آسیای مرکزی جلوگیری

کند. برعکس، حضور نیروی پلیس آموزش دیده و مجهز را وسیله‌ای فقط برای کنترل و مهار حرکت‌های تروریستی دانست نه ریشه کن کردن آنها. وی آشکارا به حضور نیروی نظامی آمریکا در منطقه اشاره داشت و معتقد بود که هیچ‌یک از عوامل موجود در منطقه آسیای مرکزی تهدیدی نظامی برای آمریکا به‌شمار نمی‌آیند؛ لذا این حضور تنها برای تثبیت حس ابرقدرتی آمریکا بر کل جهان می‌باشد.

وی در پاسخ به نقطه نظر آقای گلن‌هاوارد از آمریکا که اشغال نظامی عراق را عاملی برای کم‌رنگ‌تر شدن اهمیت آسیای مرکزی و دریای خزر برای آمریکا خواند متذکر شد که به‌رغم تمامی این مسایل این منطقه برای اروپا از اهمیت خاصی برخوردار است.

آقای پاکیز رئیس بخش مطالعات آسیای مرکزی وزارت امور خارجه آلمان گفت که دولت‌های آسیای مرکزی باید قانون را برتر از همه چیز بدانند و به بهانه مبارزه با خطر تروریسم سیاست‌های همراه با فشار و محدود کردن آزادی‌های فردی، اجتماعی و مطبوعاتی را شیوه کار خود نکنند.

وی گفت: «اکنون بعد از گذشت ۱۱ سال از استقلال کشورهای آسیای مرکزی بیشتر مشاهده می‌شود که پل‌های ارتباطات بین این جمهوری‌ها با بستن یا مین‌گذاری مرزها و خراب کردن پل‌های موجود کمتر و کمتر می‌شود و خبری از همکاری بین این جمهوری‌ها نیست». وی گفت: «فراموش نکنیم که با این روش‌ها نمی‌توان از تروریسم جلوگیری کرد. افزایش فقر، گرایش مردم فقیر را به سوی گروه‌های افراطی تشدید می‌کند». وی رشد نهادهای مدنی و همکاری‌های اقتصادی بین این جمهوری‌ها را که لازمه جذب کمک‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی است از اهم وظایف دول این منطقه خواند.

نماینده سازمان ناتو

خانم مونیگ چندان در ارائه نقطه‌نظرات سازمان ناتو در خصوص منطقه آسیای مرکزی توانا به نظر نمی‌رسید و اطلاعات کافی در خصوص نقش ناتو در امنیت آسیای مرکزی ارائه نداد.

نقطه نظرات هیأت هندی

نقطه نظرات هیأت هندی توسط دکتر فون چوک استوبدان، محقق انستیتو مطالعاتی امور دفاعی و خانم بونام مان طی سخنرانی آنها بیان شد:

- آسیای مرکزی و هندوستان دارای مختصات مشترک امنیتی می باشند.
- افغانستان برای هندوستان از اهمیت خاصی برخوردار است و افغانستان توازن قدرت در منطقه را تعیین می کند.
- منافع واقعی هندوستان با استقلال واقعی افغانستان از قدیم الایام گره خورده است.
- آنچه امروز در افغانستان مشاهده می شود چیز تازه ای نیست و در گذشته ها بریتانیا و سپس روسیه در این کشور چنین حضوری داشتند و امروز آمریکا نقش این دو را در افغانستان بازی می کند.
- هندوستان در افغانستان همیشه یک حضور ملایم داشته است و تقلیل و تضعیف عامل هندوستان در امنیت منطقه و افغانستان اشتباه بزرگی است.
- هندوستان برای همکاری و مشارکت با کشورهای آسیای مرکزی در حوزه های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ترانزیتی اهمیت خاصی قائل می باشد.
- هندوستان حتی با چین درباره نقش این کشور در امنیت آسیای مرکزی مذاکراتی را شروع کرده است و الحاق به شانگهای را الزامی می داند و پروسه و مکانیزم این الحاق باید مورد مطالعه قرار گیرد.
- پروژه های ترانزیتی و جاده ای در آسیای مرکزی و افغانستان برای هندوستان حائز اهمیت می باشند و با همکاری ایران پروژه هایی در افغانستان در دست اقدام می باشد.
- سیاست دولت پاکستان، اولین و مهمترین حامی و رسمیت شناس طالبان، در منطقه تغییر نکرده است.

نمایندگان دو کشور آسیای شرقی - ژاپن و کره جنوبی

نمایندگان دو کشور آسیای شرقی - ژاپن و کره جنوبی - که در کنفرانس شرکت داشتند تنها به اهداف اقتصادی، مشارکت و همکاری در این راستا اشاره کردند. نماینده کره جنوبی یادآور شد که ژاپن، چین و کره جنوبی شرکای تجاری یکدیگر هستند و کره جنوبی به مبارزات ایدئولوژیک اعتقادی ندارد. دورنمای منطقه آسیای مرکزی از نقطه نظر کره جنوبی این چنین است که این کشور برای حضور اقتصادی، تجاری و صنعتی در این منطقه مشکل غیر قابل حلی ندارد و آماده است با دیگران نیز در این راستا مشارکت کند.

آقای دکتر تاناکاکا از کشور ژاپن در سمینار حضور داشت ضمن یادآوری این نکته که حجم تجارت ژاپن با کشورهای آسیای مرکزی تنها ۱ درصد از حجم کل تجارت خارجی این کشور را شامل می‌شود گفت که ژاپن هیچ تمایلی برای حضور نظامی یا سیاسی و غیره ندارد. تنها موضوع مورد علاقه ژاپن موضوعات اقتصادی می‌باشد.

نقطه نظرات هیأت چینی

هیأت چینی به دلیل شیوع بیماری سارز سفر خود را لغو کرده و جای خود را به کارکنان سفارت این کشور در تاشکند داده بود. یکی از کارکنان سفارت این کشور در صحبت بسیار کوتاهی مواضع کشور خود را در قبال مسایل آسیای مرکزی به شرح ذیل بیان کرد:

- چین و دیگر کشورهای آسیای مرکزی قربانیان ترور بسم هستند.

- چین و دیگر کشورهای آسیای مرکزی به دنبال اجرای برنامه‌های اقتصادی هستند تا وضع معیشتی مردم خود را بهتر کنند.

- حسن همجواری، احترام متقابل، همکاری و زندگی مسالمت‌آمیز پایه‌های روابط چین

با کشورهای آسیای مرکزی را پی‌ریزی می‌کند.

سازمان بین‌المللی تحلیل بحران‌ها

آقای دکتر دیوید لوئیس از سازمان ICG (سازمان بین‌المللی تحلیل بحران‌ها) در سخنرانی خود برداشتها و توصیه خود برای رفع تهدیدات امنیتی منطقه آسیای مرکزی چنین بیان کرد:

- عبارت دموکراتیزه کردن معنای واقعی خود را در آسیای مرکزی از دست داده است.
- همگرایی بین کشورهای آسیای مرکزی - مثلاً در سال گذشته بستن مرزهای ازبکستان با همسایگان این کشور - دورنمای امیدوارکننده‌ای را به همراه نداشت.
- روند تحولات دموکراتیک در این منطقه بسیار کند خواهد بود و در این نشانه‌گذاری ترکمنستان در انتها قرار دارد.

- اتحاد تقریباً نامیمونی بین دولت‌های این منطقه و شرکتهای تجاری بزرگ به وجود آمده است که افزایش فساد اداری و مالی را دامن می‌زند.
- بخش خصوصی بسیار ضعیف می‌باشد و این موضوع روند دموکراتیزاسیون را در منطقه بسیار کند می‌کند.

- استقلال در کشورهای آسیای مرکزی تحت‌الشعاع تصمیمات افراد قرار دارد.
- ساختار حکومتی این کشورها یک نوع ساختار فئودالی فردگرایانه مدرن است.
- فشارهای جامعه بین‌المللی به این دولتها برای اجرای اصلاحات ممکن است همین ساختار و ثبات نیمبند کنونی را نیز از پایه سست کند؛ لذا در این خصوص باید با دقت عمل کرد.
- نشست مدیران بانک ترمیم و توسعه اروپا در تاشکند در مه ۲۰۰۳ بیشتر به انتقاد از اصلاحات سیاسی ازبکستان پرداخت و فاقد تفاهم لازم بین مقامات دولتی ازبکستان و مدیران این بانک بود.

آقای گلن هاوارد، تحلیلگر سیاسی از «مرکز تحلیل استراتژیک» آمریکا (SAIC)، تحت عنوان «ازبکستان و استراتژی امنیتی آمریکا در اورآسیا در پی جنگ عراق» سخنرانی کرد و نکات

برجسته سخنرانی وی عبارت بودند از:

- تاشکند دارای بهترین ویژگی‌ها برای تمرکز مطالعات آسیای مرکزی می‌باشد.
- از پاکستان در همکاری خود با آمریکا در جنگ افغانستان بزرگترین تصمیم تاریخ‌ساز خود را گرفت.
- بعد از جنگ عراق جذابیت آسیای مرکزی برای آمریکا تا حدودی کم‌رنگ‌تر خواهد شد و عراق به عنوان مرکز ثقل فعالیتها و حضور آمریکا در منطقه بروز خواهد کرد.
- در مورد ایران، سیاست آمریکا کمافی‌السابق حول محور تنگ‌تر کردن فشارهای سیاسی، اقتصادی متمرکز خواهد بود. سیاست آمریکا در منطقه همواره با در نظر گرفتن وضعیت ایران تبیین خواهد شد. آمریکا برای جلوگیری از دستیابی ایران به تسلیحات اتمی و کشتار جمعی ممکن است دست به هر اقدامی بزند.
- باید یادآور شد که سخنران مزبور همواره متذکر می‌شد که این نقطه‌نظرات برداشته‌های وی از سیاست آمریکا در قبال ایران می‌باشد نه نقطه‌نظرات مورد تأیید وی.
- حتی وی نقطه‌نظرات شخصی خود را درباره ایران چنین بیان کرد: «ایران کشوری است غنی از فرهنگ و زبان، لذا بهتر است آمریکا راهی برای گفتگو با ایران بیابد تا از یک برخورد که به نفع هیچ یک نخواهد بود جلوگیری شود».
- از پاکستان باید در همکاری خود با غرب گام‌های بیشتری را به جلو بردارد تا از فرصتهای اقتصادی بیشتری برای توسعه اقتصادی خود بهره‌مند شود.
- هدف استراتژیک از پاکستان دستیابی به اقیانوس هند می‌باشد؛ لذا این هدف باید هدف مشترک آمریکا نیز باشد.
- سخنرانی و نقطه‌نظرات ایراد شده توسط آقای هاوارد مورد انتقاد بسیار شدید اکثریت شرکت‌کنندگان در کنفرانس قرار گرفت.

نقطه نظرات هیأت جمهوری اسلامی ایران

آقای دکتر سیدرسول موسوی رئیس مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز که تحت عنوان «اکو در قرن ۲۱» سخنرانی نمودند. در مورد سیاست اتخاذ شده توسط آمریکا در برخورد با موضوع ایران متذکر شدند که آمریکا همواره این سیاستگذاری را براساس آنچه که ادعا می‌کند ایران قصد در انجام آن دارد تعریف و تعیین می‌کند و نه براساس آنچه که ایران به آن عمل می‌کند و این بزرگترین اشتباه آمریکاست که چشم خود را به اقدامات و اعمالی که ایران به صورت شفاف و بسیار قانونمند و براساس کلیه موازین بین‌المللی انجام می‌دهد بسته است و در ذهن خود به ساختن ادعاهایی می‌پردازد که ایران قصد دارد چنین کند یا چنان کند. ایران خواهان استفاده صلح‌آمیز از انرژی اتمی است و در این راستا کلیه اقدامات خود را با اطلاع مراجع بین‌المللی و ذی‌ربط انجام می‌دهد و ناظران سازمان انرژی اتمی بر این موضوع صحه گذاشته‌اند.

آمریکا مدعی است که ایران دارای انرژی‌های کانی بسیار است؛ لذا نیازی به انرژی اتمی ندارد. خود آمریکا نیز دارای انرژی‌های کانی بسیار است پس چرا از انرژی اتمی هم بهره‌مند می‌شود. مزید بر این، اسنادی در دست است که در سال ۱۹۷۵ خود آمریکاییان به دولت وقت ایران توصیه کرده‌اند که برای کسب انرژی اتمی با همکاری غربی‌ها اقدام کنند، حال چگونه است که امروز کسب این انرژی را برای ایران رد می‌کنند و به صلاح نمی‌دانند.

رئیس هیأت ایرانی، سیاست آمریکا در قبال ایران و سیاست مبارزه با تروریسم با اهرم نظامی را به باد انتقاد گرفت و گفت: «سیاست آمریکا در منطقه خود به گسترش و بروز تروریسم دامن می‌زند، ادعای آمریکا برای مبارزه با تروریسم و جلوگیری از تسلیحات کشتار جمعی فقط یک بهانه برای حضور مقتدرانه در منطقه است. ادعای آمریکا که ایران تسلیحات اتمی دارد یا به دنبال این نوع تسلیحات می‌باشد یک بهانه بی‌پایه و اساس می‌باشد». آقای هاوارد در پاسخ انتقادات فقط گفتند: «من فقط نقطه نظرات دولت آمریکا را برای شما شرح دادم و این به معنای موافقت با آنها نیست».

حسین صمدی بهرامی

نماینده مطالعاتی جمهوری اسلامی ایران - تاشکند